

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління  
та національної безпеки  
Кафедра економічної теорії,  
інтелектуальної власності та публічного  
управління

Кваліфікаційна робота  
на правах рукопису

**ПАВЛЮК ЯНА МИХАЙЛІВНА**  
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 351.84.330:2  
(індекс)

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ  
ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ**  
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»  
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня бакалавр  
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання  
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне  
джерело

Я. М. ПАВЛЮК  
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи  
**МОСІЄНКО Оксана Вікторівна**  
(прізвище, ім'я, по батькові)

кандидат економічних наук  
(науковий ступінь, вчене звання)

**Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління за результатами попереднього захисту: ПАВЛЮК Яну Михайлівну** допущено до захисту.

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № \_\_\_\_\_ від «\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2025 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к.е.н., професор \_\_\_\_\_  
(науковий ступінь, вчене звання) (підпис)

Валентина ЯКОБЧУК  
(власне ім'я та прізвище)

«\_\_\_\_\_» \_\_\_\_\_ 2025 р.

### Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти ПАВЛЮК Яна Михайлівна захистила  
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:  
сума балів за 100-бальною шкалою \_\_\_\_\_  
за національною шкалою \_\_\_\_\_

Секретар ЕК

\_\_\_\_\_  
(науковий ступінь, вчене звання)

\_\_\_\_\_  
(підпис)

Анастасія ПРУТ  
(власне ім'я та прізвище)

## АНОТАЦІЯ

ПАВЛЮК Я. М. Удосконалення механізмів реалізації соціальної політики держави. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «Бакалавр» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування» – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

На основі аналізу теоретичних і практичних джерел визначено сутність механізмів реалізації соціальної політики держави. Розкрито поняття «соціальна політика» як система заходів, дій і програм, які здійснює держава (або інші інституції), щоб забезпечити соціальний захист, добробут і справедливість у суспільстві. Охарактеризовано основні принципи та функції соціальної політики України. Описано досвід реалізації соціальної політики в країнах Європейського союзу, як базу для удосконалення вітчизняних механізмів її забезпечення.

Проаналізовано основні напрями соціальної політики в Україні у сфері освіти, охорони здоров'я, праці, пенсійного, житлово-комунального забезпечення та інших сфер. Розкрито зміст та роль механізмів адресності та діджиталізації соціальної політики. Визначено основні проблеми формування та реалізації соціальної політики в Україні, з урахуванням умов повномасштабного вторгнення. Запропоновано шляхи подолання та вдосконалення існуючих механізмів реалізації соціальної політики держави.

*Ключові слова: соціальна політика, механізм, державна допомога, соціальне забезпечення, публічне управління, населення.*

## SUMMARY

PAVLIUK IA. Improvement of mechanisms for implementing state social policy. – Qualification work in the form of a manuscript. Qualification work for the degree of Bachelor in specialty 281 «Public Management and Administration» – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

Based on the analysis of theoretical and practical sources, the essence of the mechanisms for implementing the state's social policy is determined. The concept of «social policy» is revealed as a system of measures, actions and programs implemented by the state (or other institutions) to ensure social protection, welfare and justice in society. The main principles and functions of social policy in Ukraine are characterized. The experience of implementing social policy in the countries of the European Union is described as a basis for improving domestic mechanisms for its provision.

The main directions of social policy in Ukraine in the fields of education, healthcare, labor, pensions, housing and communal services, and other areas are analyzed. The content and role of mechanisms for targeting and digitalization of social policy are revealed. The main problems of forming and implementing social policy in Ukraine, taking into account the conditions of a full-scale invasion, are identified. Ways of overcoming and improving the existing mechanisms for implementing the state's social policy are proposed.

*Keywords: social policy, mechanism, state assistance, social security, public administration, population.*

## ЗМІСТ

|                                                                                      |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------|----|
| ВСТУП                                                                                | 6  |
| РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ                             | 8  |
| 1.1. Сутність, основні принципи та функції соціальної політики України               | 8  |
| 1.2. Досвід реалізації соціальної політики в Європейських країнах                    | 13 |
| РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ | 18 |
| 2.1. Основні напрями соціальної політики в Україні                                   | 18 |
| 2.2. Механізми адресності та діджиталізації соціальної політики                      | 24 |
| РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ            | 28 |
| ВИСНОВКИ                                                                             | 33 |
| СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ                                                           | 36 |
| ДОДАТКИ                                                                              | 36 |

## ВСТУП

**Актуальність теми дослідження.** Актуальність дослідження соціальної політики в Україні надзвичайно висока в умовах сучасних викликів, які загрожують соціальній стабільності, справедливості та безпеці громадян. Соціальна політика охоплює найбільш чутливі сфери життя – захист малозабезпечених, пенсійне забезпечення, підтримку сімей, зайнятість, охорону здоров'я, інклюзію, житло, освіту – і потребує постійного аналізу, оновлення та вдосконалення. Особливо важливою означена тема за воєнних умов, для яких характерними є масове переміщення населення, втрата житла, доходів, зростання соціальної вразливості, демографічна криза (висока смертність та низька народжувальність) та фінансово-економічна нестабільність. Сучасна державна соціальна політика має швидко реагувати на нові виклики, максимально ефективно використовувати державні ресурси та розбудовувати реформу системи соціального забезпечення населення.

**Мета дослідження:** полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному впровадженні удосконалення механізмів реалізації соціальної політики держави.

Відповідно до мети та предмета визначено **завдання дослідження:**

1. Розглянути суть, роль та чинники що впливають на державну соціальну політику.
2. Проаналізувати складові соціальної політики, методи та механізми її формування.
3. Провести емпіричне дослідження досвіду реалізації соціальної політики в Європейських країнах.
4. Провести аналіз основних напрямів та механізмів адресності та діджиталізації соціальної політики в Україні.
5. За підсумками основних результатів дослідження сформулювати рекомендації щодо удосконалення механізмів реалізації соціальної політики.

*Об'єкт дослідження* – процес формування та реалізації соціальної політики.

*Предмет дослідження* – особливості управління соціальною політикою у публічній сфері.

*Методи дослідження.* В дослідженні використовувались такі методи як: дискурсний проблемний аналіз (для визначення бачення проблемної категорії “соціальна політика” різними авторами); метод класифікації та синтезу (дає можливість виявляти й порівнювати фактори, що впливають на формування соціальної політики та різних її напрямів); емпіричні методи дослідження (аналіз досвіду європейських країн щодо реалізації соціальної політики); графічні методи (побудова таблиць та рисунків на основі аналізу матеріалу).

*Перелік публікацій автора за темою дослідження:* основні результати дослідження були представлені у двох публікаціях на науково-практичних конференціях Поліського державного університету.

*Практичне значення отриманих результатів.* Під час виконання кваліфікаційної роботи досліджено теоретичні положення та практичні методи вдосконалення механізмів формування та реалізації соціальної політики.

*Елементи наукової новизни.* У кваліфікаційній роботі досягнуто нових наукових результатів та спільно вирішено важливе завдання поглиблення теоретичних положень управління соціальною сферою та формування практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів реалізації соціальної політики.

*Структура та обсяг роботи.* Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, що налічує 30 найменувань. Загальний обсяг роботи складає 43 сторінки, робота містить 5 таблиць, 2 рисунки та 1 Додаток.

## РОЗДІЛ 1.

### ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

#### 1.1. Сутність, основні принципи та функції соціальної політики

Соціальна політика – це система заходів, дій і програм, які здійснює держава (або інші інституції), щоб забезпечити соціальний захист, добробут і справедливість у суспільстві [1]. Соціальна політика – це багатогранне поняття, яке по-різному трактують різні автори та наукові школи (табл. 1.1).

*Таблиця 1.1.*

#### Тлумачення поняття «соціальна політика» різними науковими школами

| Автор                                                                                                       | Суть (тлумачення) поняття «спілкування»                                                                                                                                                                               |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Школа демографії та соціальних досліджень України, науковець-соціолог Макарова О.                           | Визначає соціальну політику як систему заходів, спрямованих на покращення якості та рівня життя певних соціальних груп, з акцентом на соціальний розвиток і забезпечення [20]                                         |
| Лондонська школа економіки (LSE, Університет Лідса, соціолог Фіона Вільямс                                  | Соціальна політика – це міждисциплінарна та прикладна галузь, що аналізує реакції суспільства на соціальні потреби, поєднуючи теорію та практику з різних соціальних наук [13]                                        |
| Американська наукова школа, Гарвардський університет (центр соціальної політики), науковець Малкольм Вінера | Розглядає соціальну політику як публічну політику та практику в сферах охорони здоров'я, соціальних послуг, кримінального правосуддя, нерівності, освіти та праці. [21]                                               |
| Лондонська школа економіки, науковець, соціолог Річард Тітмус                                               | Один із засновників сучасної соціальної політики, вважав її засобом досягнення соціальної справедливості та рівності через державні інтервенції, підкреслюючи важливість колективізму та універсальних підходів. [30] |
| Американська школа соціології, Школа державної політики Гаррісана науковець Піт Алкок                       | Розглядають соціальну політику як самостійну дисципліну, що вивчає, як суспільства реагують на соціальні проблеми та потреби, зосереджуючись на аналізі політик і практик. [29]                                       |

Ці визначення підкреслюють, що соціальна політика – це не лише набір заходів, а й комплексна система взаємодії між державою, суспільством та окремими громадянами.

Суть соціальної політики країни полягає в забезпеченні гідного рівня життя для всіх громадян шляхом створення умов для соціального захисту,

рівності можливостей, підтримки вразливих верств населення та зменшення соціальної нерівності. Соціальна політика країни охоплює систему заходів і програм, спрямованих на охорону здоров'я, освіту, зайнятість, пенсійне забезпечення, допомогу малозабезпеченим, підтримку сімей тощо.

Функції соціальної політики – це основні напрями її дії, через які реалізуються завдання держави у сфері забезпечення добробуту громадян [10]. До основних функцій соціальної політики відносяться: захисна функція, розподільча, регулююча, стимулююча, вихована, інтеграційна, прогнозувальна. Характеристика означених функцій представлена у таблиці 1.2.

*Таблиця 1.2*

### **Функції соціальної політики**

| № | Функції                | Зміст функцій                                                                                                                                                                     |
|---|------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1 | Захисна функція        | Спрямована на підтримку вразливих груп населення – пенсіонерів, людей з інвалідністю, малозабезпечених, безробітних тощо. Реалізується через пенсії, соціальні допомоги, субсидії |
| 2 | Розподільча функція    | Полягає у перерозподілі національного доходу для зменшення соціальної нерівності. Держава збирає податки й спрямовує кошти на соціальні програми                                  |
| 3 | Регулююча функція      | Держава впливає на ринок праці, медицину, освіту, забезпечуючи рівний доступ до основних благ                                                                                     |
| 4 | Стимулююча функція     | Соціальна політика може заохочувати працю, народжуваність, самозайнятість – через податкові пільги, допомоги при народженні дитини тощо                                           |
| 5 | Виховна функція        | Сприяє формуванню у громадян почуття солідарності, відповідальності перед суспільством, культури праці та законності.                                                             |
| 6 | Інтеграційна функція   | Спрямована на об'єднання суспільства, подолання соціального виключення, адаптацію мігрантів, підтримку соціальної єдності.                                                        |
| 7 | Прогнозувальна функція | Передбачає аналіз соціальних тенденцій, розробку стратегій на майбутнє, попередження кризових явищ у суспільстві.                                                                 |

Сформовано за джерелом [10; 2;11].

Основною метою соціальної політики є забезпечення соціальної справедливості та стабільності у суспільстві. Соціальна політика також сприяє розвитку людського капіталу, підтримує активну участь громадян у суспільному житті та зміцнює довіру до держави.

Соціальна політика України є складовою частиною загальної політики держави та реалізується через різні механізми – законодавчі, інституційні, фінансові та адміністративні [12]. До основних механізмів реалізації соціальної

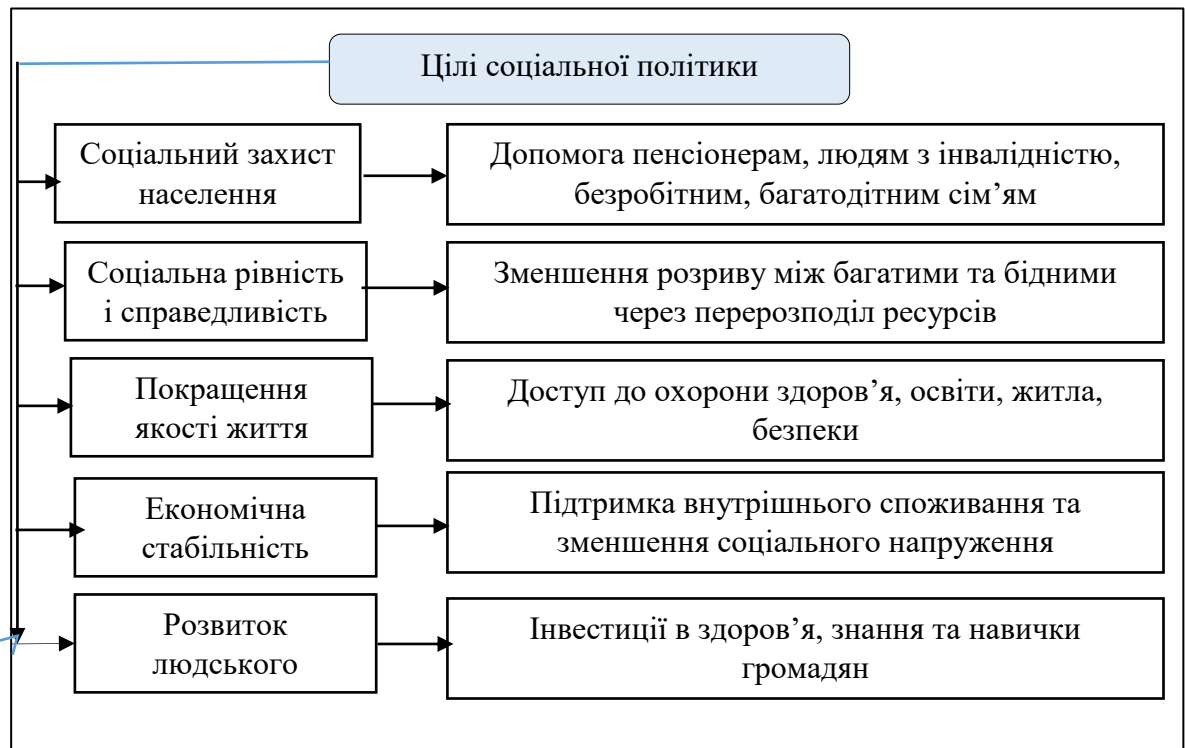
політики в Україні відносяться: пенсійне забезпечення, державна допомога, соціальні послуги, підтримка осіб з інвалідністю, багатодітних сімей, малозабезпечених та інших уразливих категорій, політика підтримки зайнятості, сприяння працевлаштуванню, підвищення кваліфікації, боротьба з безробіттям, забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та освіти як ключових складових людського розвитку, системи обов'язкового державного страхування на випадок хвороби, безробіття, нещасного випадку, пенсійного забезпечення, підтримка громадян у вирішенні житлових проблем, зокрема через програми доступного житла та субсидій, підтримка соціального діалогу через взаємодію між державою, роботодавцями та профспілками для узгодження інтересів у сфері праці та соціального розвитку.

Принципи соціальної політики України – це основоположні ідеї та правила, на яких базується діяльність держави у сфері забезпечення соціального захисту населення [17]. Основними принципами соціальної політики України є [22] :

1. Соціальна справедливість: усі громадяни повинні мати рівний доступ до соціальних благ і послуг незалежно від статі, віку, етнічного походження чи майнового стану.
2. Адресність: соціальна допомога має надаватися тим, хто справді її потребує – найбільш вразливим верствам населення.
3. Доступність: громадяни повинні мати вільний і легкий доступ до соціальних послуг: медицини, освіти, пенсій, допомоги.
4. Солідарність поколінь: працююче населення підтримує пенсіонерів і навпаки – держава створює систему взаємної підтримки між поколіннями.
5. Ефективність: ресурси, що витрачаються на соціальну політику, мають приносити реальні результати – зниження бідності, покращення якості життя тощо.
6. Партнерство держави та громадянського суспільства: до реалізації соціальної політики залучаються не лише державні структури, а й громадські організації, благодійні фонди, приватний сектор.

7. Законність: уся соціальна політика має відповідати Конституції України та чинному законодавству.

Цілі соціальної політики ілюструє рис.1.1.



**Рис. 1.1 Основні аспекти та роль соціальної політики**

На наукових теренах України дослідження соціальної політики відіграють ключову роль у формуванні ефективних стратегій соціального розвитку країни, особливо в умовах воєнного стану та євроінтеграції. Серед провідних науковців, які зробили вагомий внесок у цю сферу, можна виділити наступних [3] :

Ольга Макарова – дослідниця Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. У своїй монографії «Соціальна політика в Україні» вона аналізує принципи реалізації соціальної політики, враховуючи глобальні та національні чинники соціально-економічного розвитку.

Тетяна Гуменюк (Інститут демографії) – вивчає вплив європейської інтеграції на правові засади соціальної політики України, зокрема в умовах

воєнного стану. Її дослідження спрямовані на оптимізацію соціального законодавства відповідно до стандартів ЄС.

Ірина Бекешкіна (1952–2020) – українська соціологиня, яка очолювала Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. Вона спеціалізувалася на вивченні українського суспільства та політики, зокрема соціальних настроїв і політичної культури.

В Україні питанням соціальної політики займається ряд провідних наукових установ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України – займається комплексними дослідженнями в галузі соціальної політики, демографії та соціального захисту; Інститут соціології НАН України – під керівництвом Євгенія Головахи проводить аналіз соціальних процесів, включаючи соціальну політику та її вплив на суспільство; Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка – фокусується на вивченні соціальних проблем, зокрема тих, що стосуються молоді та вразливих груп населення; Інститут соціальної та політичної психології НАПН України – здійснює дослідження психологічних аспектів соціальної політики та її впливу на громадську свідомість. Ці дослідники та установи формують наукову базу для розробки та впровадження ефективної соціальної політики в Україні.

Соціальна політика – це діяльність держави та інших організацій, спрямована на захист соціально вразливих верств населення, забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, формування умов для високої якості життя [8]. Основою соціальної політики України є нормативно-правові акти, які є публічними та містяться на офіційних джерелах, таких як сайт Верховної Ради України. До основних законів та нормативних актів що регламентують соціальну політику України відносяться [9;18;25]:

1. Конституція України – основоположний документ, який гарантує права громадян на соціальний захист (стаття 46), охорону здоров'я, освіту та житло.

2. Кодекс законів про працю України (КЗпП) – регулює трудові відносини, права працівників, питання оплати праці, охорону праці тощо.

3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – визначає порядок нарахування та виплати пенсій.

4. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» – охоплює випадки тимчасової непрацездатності, безробіття, нещасних випадків на виробництві та інше.

5. Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» – визначає види допомоги, умови та порядок їх призначення.

6. Закон України «Про соціальні послуги» – регламентує надання соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах.

7. Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» – визначає права людей з інвалідністю та механізми їх реалізації.

8. Бюджетний кодекс України – містить положення щодо фінансування соціальних програм через державний та місцеві бюджети.

9. Програми соціального захисту на рівні Кабінету Міністрів України – постанови та розпорядження, що деталізують реалізацію соціальних ініціатив на практиці.

## **1.2. Досвід реалізації соціальної політики в Європейських країнах**

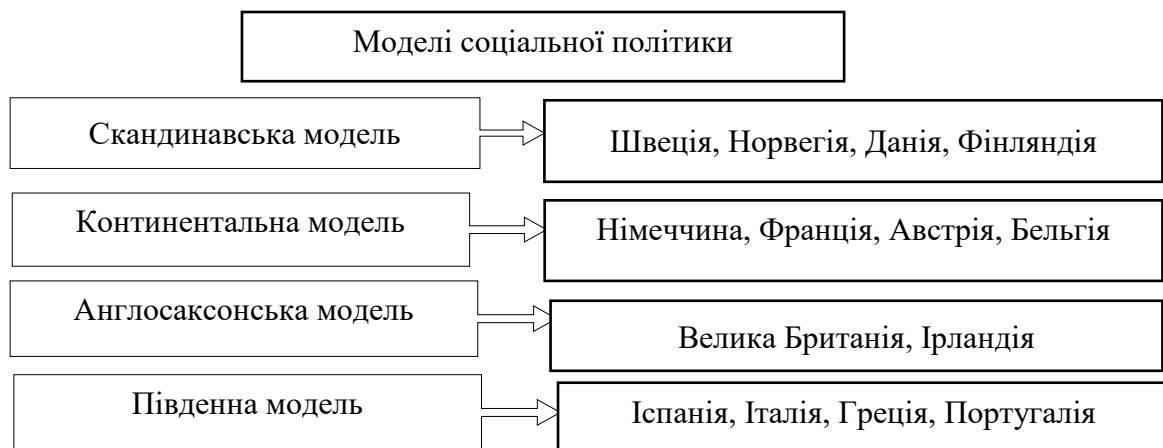
Дослідження соціальної політики є надзвичайно важливим, адже вона є незамінним елементом розвитку будь-якої країни. Соціальна політика відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної справедливості, стабільності та добробуту громадян країни. З урахуванням євроінтеграційного вектору розвитку України, вивчення досвіду реалізації соціальної політики Європейського союзу є актуальним та необхідним.

Соціальна політика (термінологія визнана міжнародним правом) – це система заходів, дій і програм, які здійснює держава (або інші інституції), щоб забезпечити соціальний захист, добробут і справедливість у суспільстві [3]. Метою соціальної політики є створення умов для гідного життя кожного

громадянина країни. Особлива увага приділяється таким верствам населення як пенсіонери, діти, люди з інвалідністю, безробітні, малозабезпечені тощо. Простими словами, соціальна політика – це коли держава допомагає людям, які самі не можуть повністю подбати про себе, або створює умови для кращого життя всіх громадян.

Основними цілями соціальної політики є зменшення соціальної нерівності, підвищення якості життя, сприяння економічній стабільності та соціальній згуртованості країни. Україна використовує велику кількість інструментів що забезпечують реалізацію окреслених цілей. Через прогресивне оподаткування, доступ до безкоштовної освіти й медицини, державні програми підтримки бідних верств населення зменшується розрив між багатими і бідними.

Реалізація соціальної політики в європейських країнах значною мірою ґрунтується на принципах соціальної держави, де держава активно втручається у соціальну сферу задля зменшення нерівності, забезпечення базових стандартів життя та підтримки кожного громадянина. Досвід Європи в цій сфері часто розглядається як зразковий. В Європі існують такі основні моделі соціальної політики (рис.1.2.)



**Рис.1.2. Моделі соціальної політики Європейського союзу**

Для скандинавської моделі є характерним високий рівень оподаткування, широкий спектр безкоштовних або доступних соціальних послуг: охорона

здоров'я, освіта, догляд за дітьми, активна політика зайнятості та гендерної рівності. Перевагами означеної моделі є низький рівень бідності, висока якість життя. Недоліками - значне податкове навантаження [27].

Для континентальної моделі характерними є високі соціальні гарантії, які базуються на внесках до фондів соціального страхування. Важливу роль в реалізації соціальної політики за цією моделлю відіграють приватні роботодавці і профспілки, а система державної підтримки залежить від зайнятості. Перевагами означеної моделі є стабільність і передбачуваність, а недоліками – обмежена підтримка для неформально зайнятих осіб [19].

Англосаксонська модель передбачає менше державного втручання, більше приватного сектору. Соціальна допомога адресна та обмежена за доходом, сильний акцент робиться на стимулювання до праці. Переваги моделі: гнучкість, менше державних витрат, недоліки - вищий ризик бідності [19].

Для південної моделі характерним є те, що соціальні програми менш розвинені, а значна роль приділяється родині. Також спостерігається нерівномірний доступ до соціальних послуг та високий рівень молодіжного безробіття.

Розвинута соціальна державна політика надає громадянам відчуття приналежності до суспільства, що знижує рівень злочинності, протестів і сприяє миру в суспільстві. Країни Європейського союзу використовують розгалужений набір інструментів соціального впливу який забезпечує успішну реалізацію соціальної політики. Розглянемо деякі приклади використання інструментів забезпечення та реалізації соціальної політики Європейського союзу.

Данія поєднує гнучкий ринок праці з потужною системою соціального захисту. Така модель соціальної політики носить назву «флексик'юріті». Модель дозволяє легко адаптуватися до змін на ринку праці, зберігаючи високий рівень зайнятості та соціальної стабільності, через використання гнучких форм зайнятості та допомагає реалізовувати головний принцип

відносин зайнятості в ринковій економіці, а саме виключне право громадян розпоряджатися своїми здібностями, заборона обов'язкової, примусової праці.

Португалія сповідує в соціальній політиці гуманний підхід до проблеми наркотиків. Так, у 2001 році Португалія декриміналізувала вживання всіх наркотиків, зосередившись на лікуванні та реабілітації замість покарання. Цей підхід призвів до зниження рівня вживання наркотиків, смертності та поширення ВІЛ, що позитивно вплинуло на демографічні показники в країні.

В Італії прикладом успішного використання інструментів соціальної політики стало місто Трієст, а саме реформа психіатричної допомоги у місті. Так, заміна великі психіатричні лікарні на мережу громадських центрів забезпечила пацієнтам більш гуманні умови та ефективнішу підтримку, що вплинуло не лише на показники стану здоров'я, а й загальні показники задоволення життям.

Іспанія у соціальній політиці використовує такий інструмент як мінімальний гарантований дохід. У 2020 році Іспанія запровадила мінімальний гарантований дохід (Ingreso Mínimo Vital) для боротьби з бідністю та соціальним виключенням. Ця програма охоплює понад 1,6 мільйона людей, забезпечуючи базовий рівень доходу для найуразливіших верств населення. Такий інструмент дозволяє нівелювати соціальну нерівність громадян.

Нідерланди також проводили експерименти у соціальній політиці з базовим доходом. У місті Утрехт проводився соціальний експеримент, де учасники отримували фінансову підтримку без жорстких умов. Результати показали покращення добробуту та соціальної інтеграції учасників.

Успішними практиками, які може перейняти Україна у країн Європейського союзу є [7]: цифровізація соціальних послуг (Естонія, Фінляндія); адресна підтримка замість масових пільг (Нідерланди, Данія); програми перекваліфікації та активної зайнятості (Німеччина); підтримка сімей з дітьми через податкові пільги та сервіси (Франція).

Досвід Європи свідчить, що ефективна соціальна політика потребує балансу між солідарністю, особистою відповідальністю та ефективним

державним управлінням. Отож, основна роль соціальної політики полягає в забезпеченні соціального захисту найбільш вразливих верств населення. Ефективне управління соціальною політикою сприяє результативній та справедливій реалізації соціальних цілей, розвитку демократичних процесів та підвищенню довіри громадян до влади, що підтверджується прикладами використання інструментів соціальної політики в країнах ЄС.

Соціальна політика є невід'ємною складовою державного управління, що безпосередньо впливає на добробут, справедливість та стабільність у суспільстві. Її сутність полягає у регулюванні соціально-економічних відносин, спрямованих на забезпечення гідного рівня життя громадян, захист вразливих верств населення, розвиток людського капіталу та створення умов для соціальної згуртованості. В Україні соціальна політика формується в умовах складних економічних, демографічних та безпекових викликів. Основними принципами цієї політики є соціальна справедливість, адресність, солідарність поколінь, рівність доступу до соціальних послуг та ефективність використання ресурсів. Відповідно до цього, її ключовими функціями є: регулятивна (через закони і програми), захисна (через виплати, субсидії, допомогу), відновлювальна (через медичну, освітню, трудову реабілітацію) та розподільча (через пенсії, пільги, соціальні трансферти).

Досвід європейських країн демонструє ефективні моделі реалізації соціальної політики. Зокрема, скандинавська модель забезпечує найвищий рівень соціального захисту через потужну державну участь та високі податки; континентальна модель (Німеччина, Франція) поєднує страхову систему з державною підтримкою; англосаксонська модель (Велика Британія) орієнтована на адресну допомогу та ринкові механізми. Попри відмінності, спільним для Європи є акцент на людиноцентричний підхід, прозорість, якість послуг і соціальну відповідальність. Україна, прагнучи інтеграції в європейську спільноту, вже імплементує ключові підходи: розвиває адресність, цифрові сервіси, реформує пенсійну систему, інклюзивну освіту та ринок праці.

## **РОЗДІЛ 2.**

### **АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

#### **2.1. Основні напрями соціальної політики в Україні**

Основні напрями соціальної політики в Україні визначаються необхідністю захисту прав людини, зменшення соціальної нерівності, підтримки вразливих верств населення, а також зміцнення людського потенціалу [6]. Ці напрями формуються відповідно до Конституції України, міжнародних стандартів та поточних викликів, зокрема війни, економічної нестабільності та демографічних змін. Ключовими напрямками соціальної політики в Україні є [9]:

1. Соціальний захист і підтримка вразливих категорій населення. Реалізується через надання допомоги малозабезпеченим сім'ям, людям з інвалідністю, пенсіонерам, внутрішньо переміщеним особам (ВПО), багатодітним родинам.

2. Підтримка сімей з дітьми та стимулювання народжуваності. Передбачає надання державної допомоги при народженні дитини, розвиток мережі дитячих садків, підтримку батьківської відповідальності та захист прав дитини.

3. Ринок праці та зайнятість. Це активна політика зайнятості, яка реалізується через програми працевлаштування, перекваліфікації, підтримку малого бізнесу, легалізацію праці.

4. Пенсійне забезпечення. Сьогодні цей напрямок полягає в модернізації пенсійної системи за рахунок поєднання солідарної та накопичувальної моделей, а також підвищення справедливості розрахунку пенсій.

5. Охорона здоров'я та доступ до медичних послуг. Також передбачає реформу системи охорони здоров'я, впровадження електронної медицини, забезпечення доступу до якісних медичних послуг.

6. Житлова політика та субсидії. Реалізується через надання субсидій на оплату житлово-комунальних послуг, реалізація програм доступного житла, підтримка ВПО.

7. Освіта та людський розвиток. Передбачає доступ до якісної освіти на всіх рівнях, інклюзивна освіта, цифрова грамотність, підтримка молоді.

8. Адресність соціальних виплат. Цей підхід забезпечує перехід від масових пільг до адресної допомоги з урахуванням реального доходу сім'ї.

9. Діджиталізація соціальної сфери. Реалізується за рахунок впровадження електронних сервісів, таких як портал Дія, для зручного оформлення соціальних послуг.

Соціальна політика України спрямована на досягнення європейських стандартів, однак її реалізація потребує постійного вдосконалення, ефективного управління та достатнього фінансування. Розглянемо основні показники кожного напрямку соціальної політики з позиції їх аналізу та ролі для розвитку України. Основні показники соціальної допомоги в Україні представлено у Додатку А.

Як видно з таблиці додатку А, допомога працівникам що втратили працездатність складає 100% прожиткового мінімуму (2361 грн.). Для малозабезпечених сімей одноразова допомога на дитину в грудні 2024 року складала 6 500 грн для кожної дитини з малозабезпеченої сім'ї (не враховується при розрахунку доходу для інших видів допомоги). Мінімальна пенсія зросла з 2 093,00 грн. у 2023 році та склала 2 361, 00 грн. Середня пенсія також зросла з 5 311,00 грн. у 2023 році до 6 000,00 грн. Щодо внутрішньо переміщених осіб (ВПО), додаткові виплати, окрім державного фінансування, можливі в рамках міжнародних програм (наприклад, від ООН, Червоного Хреста).

Основні показники підтримки сімей з дітьми та стимулювання народжуваності в Україні, представлені у таблиці 2.1.

Окрім означеної фінансової допомоги держава надає натуральну допомогу у вигляді «Пакунока малюка», який можна отримати на кожну новонароджену дитину. Батьки можуть обрати грошову компенсацію вартості «пакунку малюка» у разі відмови від її натуральної форми. Також одним з

інструментів соціальної підтримки народжуваності в Україні, на рівні громад, є місцеві програми стимулювання народжуваності. Нариклад, Сергіївська сільська рада (Полтавська область) надає одноразову грошову допомогу у сумі 20 000 грн при народженні (або усиновленні) дитини.

Таблиця 2.1.

**Показники підтримки сімей з дітьми та стимулювання народжуваності в Україні (2024 рік)**

| Вид допомоги                                | Вид виплат                                                                                    | Сума виплат (грн)                                           |
|---------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Допомога при народженні дитини              | Загальна сума                                                                                 | 41 280                                                      |
|                                             | Одноразова виплата                                                                            | 10 320                                                      |
|                                             | Щомісячні виплати                                                                             | 860 грн протягом 36 місяців                                 |
| Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами | Працевлаштовані жінки                                                                         | 100 % середньої зарплати за 126 днів декретної відпустки    |
|                                             | Непрацевлаштовані жінки                                                                       | 25 % прожиткового мінімуму для працездатної особи – 757 грн |
|                                             | Жінки, звільнені у зв'язку з ліквідацією підприємства                                         | 100 % середньомісячного доходу                              |
|                                             | Жінки, зареєстровані у центрі зайнятості                                                      | 100 % мінімального розміру допомоги з безробіття            |
|                                             | Військовослужбовиці ЗСУ                                                                       | 100 % грошового забезпечення                                |
|                                             | Студентки ВНЗ, професійно-технічних закладів, аспірантки, клінічні ординаторки та докторантки | розмір стипендії                                            |

Сформовано за джерелом [23; 15].

Основні показники ринку праці та зайнятості в Україні, представлені у таблиці 2.2.

Зазначимо, що популярними сферами працевлаштування є: ІТ, фінанси, будівництво, агросектор, логістика та продажі. В Україні розвинена система гібридної та дистанційної зайнятості, так за часи повномаштабного вторгнення кількість вакансій з віддаленою роботою збільшилася на 39% порівняно з довоєнним періодом. Позитивним є і те, що майже 100 000 українців пройшли державні програми перенавчання у 2024 році. Найбільші заробітні плати опримують працівники сфери ІТ, фінансів та кредиту (банківська сфера) та військово-промисловий комплекс. Найнижчі заробітні плати у сферах культури, освіти та охорони здоров'я, що є негативною ознакою соціальної політики доходів населення, оскільки: призводять до відтоку кадрів – фахівці йдуть у

приватний сектор або емігрують за кордон, знижують мотивацію та якість послуг – професіонали втрачають стимул до розвитку, відлякують молодь – мало хто хоче навчатися на педагогів чи лікарів, посилюють соціальну нерівність – працівники критично важливих сфер живуть на межі бідності. У результаті це підриває функціонування освіти та медицини, що загрожує майбутньому людського капіталу країни.

Таблиця 2.2

**Показники ринку праці та зайнятості в Україні (2024 рік)**

| Показники              |                                      | Значення показника                                                                                                                                 |
|------------------------|--------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Безробіття             | Середній рівень безробіття           | 14,3% (від кількості працездатного населення)                                                                                                      |
|                        | Кількість зареєстрованих безробітних | 94,2 тис. осіб, з яких 75,8 тис. – жінки.                                                                                                          |
|                        | Щомісячні виплати по безробіттю      | 3600 грн. під час дії воєнного стану максимальний розмір допомоги не може перевищувати розміру мінімальної заробітної плати (7100 грн у 2024 році) |
| Зайнятість та вакансії | Загальна кількість вакансій          | Понад 174 тис.                                                                                                                                     |
| Заробітна плата        | Середня заробітна плата              | 21 473 грн.                                                                                                                                        |
|                        | Медіанна заробітна плата             | 20 000 грн.                                                                                                                                        |
|                        | Найвищі середні заробітні плати      | ІТ-сфера: 52 457 грн.<br>Фінанси та страхування: 41 384 грн.<br>Військова сфера 41000 грн.                                                         |
|                        | Найнижчі середні зарплати            | Культура та мистецтво: 13 143 грн.<br>Освіта: 14 600 грн.<br>Охорона здоров'я: менше 16 900 грн                                                    |

Сформовано за джерелом [5; 16].

Основні показники пенсійного забезпечення в Україні, представлені у таблиці 2.3.

Перерахунок пенсій (індексацію), що передбачає підвищення виплат для всіх категорій пенсіонерів, держава проводить постійно. Так у 2024 році сума пенсій переглядалась два рази: у січні та у квітні.

Аналіз стану системи охорони здоров'я, попри негативні наслідки війни, говорить про те, що система охорони здоров'я України зберігає стійкість, а доступ до медичних послуг залишається на належному рівні. За даними опитування, яке у 2024 році в Україні проводила Всесвітня організація охорони здоров'я можна стверджувати [25]:

**Показники пенсійного забезпечення в Україні**

| Показники                               |                                              | Значення показника                                    |
|-----------------------------------------|----------------------------------------------|-------------------------------------------------------|
| Розмір пенсії                           | Середній розмір пенсії                       | 5 852 грн                                             |
|                                         | Середній розмір пенсії працюючого пенсіонера | 6 302,76 грн                                          |
|                                         | Мінімальна пенсія                            | 2 361 грн                                             |
|                                         | Максимальна пенсія                           | 23 610 грн.                                           |
| Кількість пенсіонерів                   | Загальна чисельність пенсіонерів             | 10,3 млн осіб                                         |
|                                         | з них працюючих пенсіонерів                  | 2,8 млн осіб.                                         |
| Розподіл пенсіонерів за розміром пенсії | До 3 000 грн                                 | 27% пенсіонерів (від загальної кількості пенсіонерів) |
|                                         | Від 4 000 до 5 000 грн                       | 18,6% (приблизно 1,92 млн осіб)                       |
|                                         | Від 5 000 до 10 000 грн                      | 25,6% (приблизно 2,64 млн осіб)                       |
|                                         | Понад 10 000 грн                             | 12,7% (приблизно 1,31 млн осіб)                       |

Сформовано за джерелом [25].

- потребу в медичній допомозі отримали 54 % населення країні, з них 65 % зіткнулися з певними проблемами, а 10 % не змогли отримати повний спектр необхідних послуг;

- 8 % домогосподарств повідомили про відсутність доступу до первинної медичної допомоги (в основному на територіях де велись активні бойові дії);

- 93 % населення оформили декларації з сімейними лікарями, лише 7 % домогосподарств не мають підписаної декларації з сімейним лікарем;

- 23 % змінили лікаря від початку війни, переважно через незадоволення послугами або зміну місця проживання.

Всесвітня організація охорони здоров'я виділяє наявність труднощів з доступом до лікарських засобів:, адже майже всі домогосподарства зіткнулися з труднощами в отриманні лікарських засобів, переважно через зростання цін. Також відзначається низька обізнаність про державну програму «Доступні ліки». Великою проблемою є стан ментального здоров'я. Близько 300 тисяч українців звернулися зі скаргами на ментальне здоров'я до лікарів первинної ланки за перші сім місяців 2024 року, важливо, що 1059 медичних закладів надають послуги з ментального здоров'я.

Держава належним чином фінансує охорону здоров'я, так у 2024 році видатки на охорону здоров'я становили 238,7 млрд грн, з яких 204,2 млрд грн – видатки державного бюджету разом з трансфертами, 10,8 млрд грн було спрямовано на централізовану закупівлю лікарських засобів, медичних виробів та обладнання для оснащення медичних закладів. На реалізацію програми медичних гарантій було спрямовано 157,3 млрд грн, зокрема:

- 10,5 млрд грн – екстрена медична допомога;
- 23,5 млрд грн – первинна медична допомога;
- 99,6 млрд грн – спеціалізована медична допомога;
- 5,6 млрд грн – реімбурсація для лікування серцево-судинних захворювань, діабету та інших хвороб [24; 26].

В Україні реалізується велика кількість державних програм щодо охорони здоров'я:

- програма «Профілактика ВІЛ та материнське здоров'я». У 2024 році передача ВІЛ-інфекції від матері до дитини при народженні досягла нульового рівня, що свідчить про ефективність програм профілактики.

- програма «Доступ до медичних послуг та ліків у сільській місцевості та для ВПО». У 2024 році 7,8 мільйонів людей потребували допомоги в отриманні послуг з охорони здоров'я. Кластер охорони здоров'я надає підтримку 3,8 мільйонам людей, зосереджуючи увагу на ВПО, непереміщених особах та тих, хто повернувся до місць постійного проживання [24] .

Основні показники житлової політики та субсидій в Україні у 2024 році, з урахуванням зруйнованого житлового фонду, знаходяться на низькому рівні. Хоча порівняно з показниками 2023 року мають покращення. Так, кількість квартир, введених в експлуатацію склала 53 181 квартири, що на 5,2 % більше, ніж за аналогічний період 2023 року. У січні–вересні 2024 року розпочато будівництво 30 941 квартири, що становить 93,36 % від аналогічних показників 2023 року та майже 57 % від показників першого року війни.

В Україні ефективно працює державна програма житлових субсидій. Уряд України заклав у бюджет країни 50 млрд грн на виплату житлово-

комунальних субсидій. З травня 2024 року більшості українців, які отримують житлову субсидію на неопалювальний сезон, вона призначалась автоматично до 30 квітня 2025 року, якщо не змінилися дані про майновий стан. Розмір субсидії залежить від сукупного доходу домогосподарства та вартості житлово-комунальних послуг. Наприклад, для одного пенсіонера з середньомісячним доходом 1 500 грн та платою за послуги 300 грн, субсидія становитиме 156 грн.

У 2024 році 79 % українців проживають у власному житлі, що нижче порівняно з 95 % у 2021 році (наслідки війни). Частка орендованого житла зросла до 14 % у 2024 році, порівняно з 5 % у 2021 році.

Одним найважливіших напрямів соціальної політики є освіта. У 2024 році державний бюджет України на освіту склав 176,2 млрд грн, що на 23 % більше порівняно з 2023 роком (143,4 млрд грн). У червні 2024 року Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та операційний план заходів з її реалізації на 2024–2026 роки. Кількість інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти: 33 397, в них навчається 47 610 учнів з особливими освітніми потребами. Кількість інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти: 7 658, в них виховується 15 297 дітей з особливими освітніми потребами [23].

Міністерство освіти і науки України проводить політику цифрової трансформації, яку ефективно впроваджує в освіту через програми цифрової грамотності та цифрової трансформації освіти. Так, Міністерство освіти і науки України активно впроваджує цифрові інструменти в освітній процес, зокрема через платформу «Всеукраїнська школа онлайн».

## **2.2. Механізми адресності та діджиталізації соціальної політики**

Складовою соціальної політики є політика адресності соціальних виплат в Україні – це інноваційний підхід, при якому державна допомога надається виключно тим громадянам, які дійсно її потребують. Це дозволяє уникнути

неефективного використання бюджетних коштів і підвищити соціальну справедливість [14]. Метою соціальної політики адресності є забезпечення соціальної підтримки лише малозабезпеченим верствам населення, раціональне використання бюджетних ресурсів та підвищення ефективності соціальних програм.

Ключовими елементами політики адресності в Україні є:

- Оцінка майнового стану та доходів домогосподарств
- Виплати призначаються після перевірки декларацій про доходи та витрати.
- Враховуються доходи всіх членів родини за останні 6 місяців [17] .

Для реалізації соціальної політики адресності в Україні сформовано Єдиний державний реєстр одержувачів соціальної допомоги. Реєстр сприяє централізованому обліку та запобігає дублюванню соціальних виплат. Також органи соціального захисту здійснюють періодичні перевірки фактичного місця проживання, наявності транспортних засобів, майна тощо. Завдяки Єдиному державному реєстру відбувається автоматичне переназначення субсидій і допомоги, що спрощує доступ до соціальної допомоги та забезпечує уникнення бюрократії.

Надання адресної соціальної допомоги сприяє інтеграція соціальної політики до цифровізації. Діджиталізація соціальної сфери в Україні – це процес впровадження цифрових технологій для надання соціальних послуг, управління виплатами та спрощення взаємодії громадян з органами соціального захисту [4]. Цей напрям активно розвивається в умовах війни, коли особливо важливо забезпечити швидкий і зручний доступ до допомоги для мільйонів людей. Ключовими напрямками діджиталізації соціальної сфери є [4]:

1 Електронні заяви на соціальні послуги. Через портал «Дія» можна подати заяву на: субсидії, допомогу при народженні дитини, допомогу ВПО, соціальну допомогу малозабезпеченим, оформлення пенсій тощо.

2. Єдина інформаційна система соціальної сфери (ЄІССС). Як зазначалось раніше, ця база об'єднує всі бази даних соціального захисту в єдину мережу, що забезпечує прозорість, швидкість і точність прийняття рішень.

3. Електронне пенсійне посвідчення та інші цифрові документи. Пенсійне посвідчення, посвідка ВПО, посвідчення багатодітної родини доступні в застосунку «Дія» в електронному форматі, який має правову силу як і паперовий варіант документів.

4. Автоматизація обробки соціальних заявок. В соціальній політиці впроваджуються інструменти штучного інтелекту для аналізу документів і скорочення часу обробки заявок.

5. Розвиток електронної звітності для роботодавців. Подання інформації про сплату ЄСВ, кадрові зміни тощо подаються в електронній формі до Пенсійного фонду України.

6. Освітні ініціативи. Розроблена програма «Дія. Цифрова освіта», яка навчає громадян цифровій грамотності, включаючи теми соціального захисту.

Зазначимо, що близько 75 % соціальних послуг стали доступні онлайн, понад 7 мільйонів українців скористалися цифровими сервісами для отримання допомоги, 60% субсидій і допомог призначаються автоматично без повторного звернення громадян. Портал Дія, до початку 2025 року, обробив понад 20 мільйонів електронних звернень у сфері соціального захисту.

Однак, механізми адресності та діджиталізації соціальної політики мають певні проблеми. Серед проблем варто виділити: нерівний доступ до цифрових послуг у віддалених регіонах, цифрова нерівність серед літніх людей, потреба в кіберзахисті персональних даних. Виклики політики адресності полягають у необхідності точного визначення критеріїв бідності, труднощах в доступі до електронних сервісів у сільській місцевості та ризику виключення з системи тих, хто не зміг подати заявку або не пройшов перевірку через формальні причини.

Означені проблеми не зменшують позитивного значення адресності та діджиталізації у соціальній політиці, серед яких зменшення кількості

«псевдопільговиків», спрямування допомоги дійсно нужденним, підвищення прозорості та спрощення оформлення соціальної допомоги та виплат.

Соціальна політика України в сучасних умовах набуває особливого значення як інструмент забезпечення стабільності, соціальної справедливості та розвитку людського капіталу. Її основні напрями охоплюють широке коло питань – від соціального захисту малозабезпечених, підтримки сімей з дітьми, осіб з інвалідністю та пенсіонерів до забезпечення зайнятості, охорони здоров'я, освіти, житла, інклюзії та формування здорового середовища для молоді. Пріоритетним напрямом залишається забезпечення адресності соціальної підтримки, тобто надання допомоги тим, хто дійсно її потребує. Такий підхід дозволяє уникнути неефективного витрачання ресурсів, зменшити соціальну несправедливість і посилити підтримку найбільш вразливих категорій населення. В Україні впроваджуються механізми перевірки доходів, використання єдиного соціального реєстру, автоматичного перерахунку виплат, що свідчить про перехід до системного, раціонального та обґрунтованого підходу у призначенні соціальної допомоги.

Не менш важливим є вектор діджиталізації соціальної сфери, що відповідає сучасним викликам і дозволяє значно покращити якість надання послуг. Онлайн-сервіси, електронні заяви, автоматизовані платформи, цифрові посвідчення – усе це спрощує доступ до допомоги, зменшує корупційні ризики та підвищує прозорість системи. Впровадження Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), розвиток порталу «Дія», інтеграція баз даних і цифрова грамотність населення стають важливими складовими нової моделі соціальної політики. Разом ці два напрямки – адресність і діджиталізація – формують основу для глибокої трансформації української соціальної політики, орієнтованої на результат, ефективність та справедливість.

### РОЗДІЛ 3.

## НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Соціальна політика України переживає серйозні випробування через тривалу війну, економічні труднощі, демографічну кризу та необхідність реформ. Хоча держава продовжує підтримувати вразливі категорії населення, існує низка системних проблем і викликів, що потребують комплексного вирішення. Серед проблем соціальної політики в Україні варто визначити ключові [8; 14]:

- низький рівень фінансування. Так, соціальні виплати часто не відповідають реальному прожитковому мінімуму. Проблемою є обмежені фінансові ресурси державного та місцевих бюджетів;
- нецільове використання ресурсів. Виплати іноді отримують ті, хто не потребує допомоги, в той час як дійсно нужденні – залишаються поза увагою. Саме для нівелювання цієї проблеми був введений Єдиний державний реєстр одержувачів соціальної допомоги, який ще не працює на 100 %;
- застаріла система пільг. Надмірна кількість пільг і компенсацій, що дублюються та не стимулюють самозабезпечення;
- недостатній захист внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Брак житла, складності з працевлаштуванням та інтеграцією у громади. Важкий соціально-психологічний стан людей категорії ВПО, що гальмує соціалізацію в нових місцях поселення;
- обмежений доступ до якісних соціальних та медичних послуг. Особливо актуальною ця проблема є у сільській місцевості та деокупованих регіонах. Скорочення медичних сільських амбулаторій викликане демографічною кризою, відтоком молоді із села. Але їх відсутність стає величезною проблемою для людей поважного віку;
- тіньова зайнятість та низький рівень офіційного працевлаштування, яка призводить до недоотримання податків і внесків до пенсійної системи;

- криза пенсійної системи. Демографічне старіння населення, низький страховий стаж у багатьох громадян, нестабільність в оплаті праці і та тіньова оплата, все призводить до зниження фінансування пенсійної системи;

- інфраструктурні бар'єри для людей з інвалідністю. Недоступність громадських об'єктів, транспорту, медичних закладів стає величезною проблемою громад, особливо під час війни, адже у громади повертаються поранені воїни, а інфраструктура, у більшості випадків, не підготовлена до життєдіяльності таких людей;

- цифровий розрив населення. Частина громадян не має доступу до онлайн-сервісів або не володіє цифровою грамотністю, особливо це стосується людей поважного віку, які не мають гаджетів для входу в цифрові системи. Сюди ж додається погане інтернет покриття віддалених від обласних та районних центрів населених пунктів. Також, необхідність діджиталізації – потребує значних ресурсів і освіти населення.

Однією з найбільших і найскладніших проблем, що гальмують розвиток та реалізацію соціальної політики в Україні є воєнні дії, які спричиняють руйнування, демографічну кризу, масове переміщення людей, знищення соціальної інфраструктури, зростання кількості осіб, які потребують допомоги. Все це супроводжується зростанням психологічних та ментальних проблем зі здоров'ям громадян та формує нагальну потребу в розвитку послуг із психосоціальної підтримки населення.

Ключовим кроками до підвищення ефективності соціальної політики в Україні є вдосконалення інституційного забезпечення соціальної політики та оптимізація фінансових механізмів підтримки соціальних програм. Мова йде про реформу не лише змісту програм, а й механізмів управління, взаємодії державних органів, цифрової інфраструктури та кадрового потенціалу. Оптимізація фінансових механізмів підтримки соціальних програм в Україні є критично важливою для підвищення їхньої ефективності, стійкості та прозорості. В умовах війни, демографічного тиску та обмежених ресурсів

необхідно забезпечити розумне, адресне та контрольоване використання коштів.

Основними напрямками вдосконалення інституційного забезпечення соціальної політики є: оптимізація структури управління, розбудова цифрової інфраструктури, професійний розвиток кадрів публічного управління, нормативно-правова реформа соціальної політики, міжсекторальна співпраця, постійний моніторинг і оцінка соціальних програм [28].

Оптимізація структури управління передбачає посилення ролі місцевих органів соціального захисту, у т.ч. через децентралізацію та делегування повноважень, інтеграцію функцій між державними органами, Пенсійним фондом, службами зайнятості, фондами страхування. Також необхідним є розширення функціоналу Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (ЄІССС), автоматизація призначення виплат та електронний документообіг, що дозволить забезпечити міжвідомчий обмін даними (з реєстрами МВС, ДПС, Міносвіти, Пенсійного фонду тощо).

Системне підвищення кваліфікації спеціалістів сфери публічного управління та працівників соціальної сфери може забезпечити розвиток сучасних навчальних програм для соціальних працівників, проведення тренінгів та науково-практичних конференцій, семінарів, створення інституту соціального менеджменту або науково-дослідних центрів при університетах, що дозволить підвищити їх обізнаність та вибудувати ефективну комунікацію з громадськістю.

Актуальною є гармонізація вітчизняного законодавства з європейськими стандартами, для яких є характерними впорядкування та скорочення кількості пільг і допомог, що дублюються, закріплення єдиного підходу до визначення нужденності та адресності виплат [29]. Нормативне забезпечення моделей державно-приватного партнерства у сфері соціальних послуг та розширення партнерства з громадськими організаціями, благодійними фондами та бізнесом. А також впровадження індикаторів оцінки ефективності соціальних програм, через регулярні публічні звіти про результати діяльності органів соцзахисту.

Основні напрямками оптимізації фінансових механізмів підтримки соціальних програм в Україні є:

1. Перехід до адресності та потребоорієнтованості, тобто замість масових пільг необхідно впроваджувати таргетовані виплати на основі реального майнового стану домогосподарства. Вже сьогодні цьому сприяє використання єдиного соціального реєстру для перевірки доходів і запобігання дублюванню виплат.

2. Інтеграція електронних інструментів фінансування, через електронні гроші, сертифікати, соціальні картки для контролю цільового використання (наприклад, «Паунок малюка»).

3. Програмно-цільовий метод бюджетування, який передбачає чітке планування витрат на основі досягнення конкретних результатів, а не тільки обсягу використаних коштів. Це забезпечує підвищення прозорості розподілу коштів за програмами на рівні міністерств і громад.

4. Державне-приватне партнерство, а саме залучення коштів міжнародних організацій, донорів, бізнесу до реалізації соціальних проєктів, створення спільних фондів для довгострокового фінансування критичних сфер (освіта, охорона здоров'я, житло для ВПО).

5. Автоматизоване управління ризиками і шахрайством, яке має забезпечувати системами моніторингу та верифікації даних (використання ДПС, Мін'юсту, Пенсійного фонду, МВС).

6. Механізм оптимізації та монетазації соціальних пільг. Наприклад, субсидій і компенсацій. Гнучке коригування нормативів споживання комунальних послуг.

Скорочення дотацій, які не мають соціального ефекту та усунення дублювання програм між державним і місцевим рівнями.

Означені пропозиції забезпечать підвищення ефективності та прозорості соціальної політики країни, зменшення бюджетного навантаження без зниження рівня соціального захисту, скорочення витрат за рахунок оптимізації та адресності, посилення довіри суспільства до державних інституцій та їх

швидке реагування на нові потреби (війна, переселення, інфляція тощо), поліпшення доступу до послуг і спрощення процедур, підвищення гнучкості системи у відповідь на кризи.

Удосконалення механізмів реалізації соціальної політики є ключовим завданням для забезпечення ефективного функціонування держави в умовах сучасних викликів – війни, економічної турбулентності, демографічної кризи, глобалізації та цифрових трансформацій. Соціальна політика – це не лише система допомоги, а інструмент сталого розвитку, соціальної рівноваги та формування соціально орієнтованої держави. Сучасний стан соціальної сфери в Україні засвідчує наявність як позитивних зрушень (цифровізація, адресність, зростання соціального діалогу), так і значних проблем (недостатнє фінансування, неефективні пільги, фрагментованість управління). Це обумовлює необхідність глибокого перегляду та вдосконалення механізмів реалізації соціальної політики.

Серед ключових напрямів удосконалення реалізації соціальної політики в Україні слід виділити: цифровізацію, адресність і справедливість розподілу ресурсів, інституційне вдосконалення та модернізацію структури управління соціальних служб, фінансову оптимізацію та створення умов для державно-приватного партнерства у сфері соціального захисту, постійний моніторинг і оцінку ефективності соціальних програм, посилення соціального діалогу між урядом та громадянським суспільством для спільної розробки та реалізації ефективних рішень.

## ВИСНОВКИ

1. Соціальна політика – це система заходів, спрямованих на покращення якості та рівня життя певних соціальних груп, з акцентом на соціальний розвиток і забезпечення. Вона поєднує економічні, правові та організаційні заходи, щоб допомагати людям і зміцнювати соціальну стабільність. Роль соціальної політики полягає у зміцненні суспільної злагоди. Соціальна політика України є складовою частиною загальної політики держави та реалізується через такі механізми: законодавчі, інституційні, фінансові та адміністративні.

2. Соціальна політика України направлена на інтеграцію з європейськими моделями соціального захисту у межах євроінтеграції, основними принципами яких є: соціальна справедливість і довіра до держави, адресність, доступність, солідарність поколінь, фінансова ефективність, партнерство держави та громадянського суспільства та законність. Основою соціальної політики України є нормативно-правові акти що регламентують соціальну політику країни: Конституція України, Закони України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про соціальні послуги», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» та інші.

3. Ключовими напрямками соціальної політики в Україні є: соціальний захист і підтримка вразливих категорій населення, підтримка сімей з дітьми та стимулювання народжуваності, ринок праці та зайнятість, пенсійне забезпечення, охорона здоров'я та доступ до медичних послуг, житлова політика та субсидії, освіта та людський розвиток.

4. Аналіз основних показників соціальної політики України (за 2024 рік) дає змогу стверджувати, що держава надає широкий спектр соціальної допомоги у грошовій та натуральній формі. Суми державної допомоги зростають з кожним роком, хоча дуже не значно. У 2024 році зросла одноразова допомога по народженню дитини, але щомісячна допомога по догляду за

дитиною до 3х років залишається на низькому рівні, адже загальну суму допомоги розбивають частинами з помісячною виплатою (у 2024 р. вона складала 680 грн), сума якої є недостатньою для забезпечення потреб дитини. Зросла мінімальна пенсія на 268 грн. і склала 2 361, 00 грн., що дорівнює прожитковому мініму для осіб що втратили працездатність. Прожитковий мінімум розраховується виходячи з ключових компонентів споживчого кошика – товарів які мають забезпечувати базові потреби людини. Але великою проблемою соціальної політики України є те що прожитковий мінімум не відповідає реальній економіці, тому його потрібно регулярно оновлювати, з огляду на інфляцію та зміни цін на товари та послуги. Також необхідна активна державна підтримка людей з низьким доходом (пенсіонерів, інвалідів, багатодітних родин), зокрема збільшуючи соціальні виплати, субсидії, програми підтримки у натуральній формі (наприклад соціальних хліб, безкоштовні ліки, продуктові набори).

5. З огляду на окреслені проблеми, нами були сформовані пропозиції щодо удосконалення реалізації соціальної політики. Одним з перспективних напрямів є політика адресності соціальних виплат в Україні – це інноваційний підхід, при якому державна допомога надається виключно тим громадянам, які дійсно її потребують. Також перспективним напрямом удосконалення є діджиталізація соціальної сфери. Реалізується за рахунок впровадження електронних сервісів, таких як портал Дія, для зручного оформлення соціальних послуг. Серед інших ключових напрямів удосконалення слід виділити: інституційне вдосконалення, яке реалізується через модернізацію структури управління, делегування повноважень на місця та усунення дублювання функцій, зміцнення кадрового потенціалу соціальних служб; фінансову оптимізацію – впровадження програмно-цільового бюджетування, моніторинг витрат, створення умов для державно-приватного партнерства у сфері соціального захисту; розвиток соціальних послуг, через розширення доступу до якісних медичних, освітніх, психологічних і реабілітаційних послуг, особливо в регіонах, постраждалих від війни; посилення соціального діалогу

між урядом, громадянським суспільством, роботодавцями та міжнародними партнерами для спільної розробки та реалізації ефективних рішень.

Таким чином, реалізація соціальної політики має стати динамічною, інноваційною та системною, зорієнтованою на конкретні потреби людей. Лише за умов комплексного підходу та стратегічного планування можливе формування стійкої, соціально відповідальної держави, що здатна забезпечити гідний рівень життя кожному громадянину.

## СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакуліна О. С. Соціальне підприємництво як інноваційна модель економічного розвитку суспільства. Інтелектуальна економіка в умовах суспільних трансформацій: перспективи публічно-приватного партнерства : матеріали III міжнар. наук.-практ. форуму, 27 червня 2017 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2017. Ч. 1. С. 169–171.
2. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст. *Вісн. НАДУ*. 2007. № 3. С. 259–265.
3. Гриненко А. М. Соціальна політика : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. К. : КНЕУ, 2003. 309 с.
4. Гриненко А.М. Формування цивілізаційних основ сучасної соціальної політики. Соціально-трудові відносини: теорія та практика. 2014. № 2. С. 299–305.
5. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник. - 3-тє вид., випр. і допов. К. : Т-во «Знання» КОО, 2007. 559 с.
6. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст. *Вісн. НАДУ*. 2007. № 3. С. 259–265.
7. Гупало О.Г., Жук О.Г., 2018. Порівняльний аналіз моделей соціальної політики держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. Вип. 25.4, С. 211–218.
8. Дашинська А. Чому Україна така бідна? - Режим доступу : <http://news.finance.ua/ua/~2/0/all/2011/03/18>
9. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
10. Колот А.М. Генезис соціальної політики під впливом глобалізації та лібералізації економічних відносин. Україна: аспекти праці. 2008. № 1. С. 3–11.
11. Макарова О.В., 2015. Соціальна політика в Україні: Монографія. К. Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН, 244 с.

12. Москаленко, В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. К. : Центр. навч. л-ри, 2005. 624 с.
13. Мудролюбова Н. Північноєвропейський досвід соціальної держави на прикладі Королівства Швеції. *Віче*. 2008. № 3. С. 70-72.
14. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. - К. : НІСД, 2011. 416 с.
15. Петрович Ж. Теорія і практика соціально-педагогічного забезпечення прав дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах : автореф. дис. д-ра пед. наук : 13.00.05 «Соціальна педагогіка». К., 2011. 44 с.
16. Пищуліна О. М., Лавриненко С. І., Жаліло Я. А., Покришка Д. С. Україна як соціальна держава: гасло для політичної конкуренції чи шлях до солідаризації суспільства? за заг. ред. Є. Воротіна. К. : НІСД, 2008. 42 с.
17. Прокопенко І. Ф., Олійник Ю. О., 2018. Державна соціальна політика як чинник економічного розвитку України. Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені І.Г. Сковороди «Економіка». Вип. 18, С. 4–13.
18. Програма діяльності Кабінету Міністрів України, Постанова ВРУ від 4 жовтня 2019 року № 188. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-20>
19. Семігіна Т. В. Моделі соціальної політики економічно розвинутих країн: історія та сучасний розвиток : автореф. дис. ... канд. політ. наук : спец. : 23.00.01 - теорія та історія політичної науки. К., 2007. 20 с.
20. Семігіна Т. В. Соціальна політика економічно розвинутих країн в умовах глобалізації. Магістеріум : Соціальна робота і охорона здоров'я. 2004. № 15. С. 79–84.
21. Сергієнко О., 2002. Соціальна політика в сучасному світі та в Україні. Україна: аспекти праці. № 1.
22. Сивак А. Соціальна держава: від декларацій до втілення. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 3. С. 174–180.

23. Скуратівський В.А. Управління соціальним та гуманітарним розвитком : навч. посіб. / авт. кол. : В. А. Скуратівський, В. П. Трощинський, Е. М. Лібанова та ін. ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. - К. : НАДУ, 2009. - Ч. 1. - 456 с.
24. Слюсаревський, М. М. Психологія міграції : навч. посіб. / М.М. Слюсаревський, О. Є. Блінова ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. Кіровоград : [Імекс-ЛТД], 2013. 244 с.
25. Соціальний захист населення : статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2019. 122 с.
26. Тернопільська В. І., Бакуліна О. С. Актуальні питання соціальної політики в Україні. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 1 (24) 2020. С. 191–194.
27. Шевчук А. П. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально-економічній сфері. *Унів. наук. записки*. 2006. № 2 (18). С. 310–317.
28. Яременко О. Соціальна політика: теоретико-методологічні основи дослідження процесів формування та ефективності реалізації: Монографія. Статті. Виступи. Інтерв'ю. – К.: Ін-т екон. та прогнозув. НАН України; УІСД ім. Олександра Яременка, 2006. 480 с.
29. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism / G. EspingAndersen. - Princenton (N.J.) : Princeton Univ. Press, 1994. - 248 p.
30. Bakulina O.S. The present position of taxation on VAT in Ukraine and EU member countries. Topical questions of contemporary science : collection of scientific articles. United States of America, 2017. P. 298–301.

ДОДАТКИ

## Додаток А

**Показники соціальної допомоги в Україні**  
**(2024 рік)**

| Пільгові категорії                | Складові пільгової категорії                                              | Державна соціальна допомога (грн)         |
|-----------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|
| Малозабезпечені сім'ї             | Працевдатні особи                                                         | 1 665,40 (55% ПМ)                         |
|                                   | Особи, які втратили працевдатність                                        | 2 361,00 (100% ПМ)                        |
|                                   | Особи які мають дітей до 6 років:                                         | 4 474,40                                  |
| Особи з інвалідністю              | I група, підгрупа А (з надбавкою на догляд)                               | 8 044,70                                  |
|                                   | I група, підгрупа Б (з надбавкою на догляд)                               | 4 722,00                                  |
|                                   | II група                                                                  | 2 361,00                                  |
|                                   | III група                                                                 | 2 361,00                                  |
|                                   | Одинокі особи з II групою, які потребують догляду                         | 3 659,55                                  |
|                                   | Одинокі особи з III групою, які потребують догляду                        | 3 187,35                                  |
|                                   | Діти з інвалідністю (без надбавки)                                        | 2 361,00                                  |
|                                   | Діти з інвалідністю (до 6 років з надбавкою на догляд)                    | 2 934,20                                  |
|                                   | Діти з інвалідністю (до 6 років, підгрупа А)                              | 6 778,70                                  |
|                                   | Діти з інвалідністю (6–18 років з надбавкою на догляд)                    | 3 250,70                                  |
|                                   | Діти з інвалідністю (6–18 років, підгрупа А)                              | 8 044,70                                  |
| Пенсіонери                        | Мінімальна пенсія                                                         | 2 361, 00 (зросла з 2 093,00 у 2023 році) |
|                                   | Середня пенсія                                                            | 6 000,00 (зросла з 5 311,00 у 2023 році)  |
| Внутрішньо переміщені особи (ВПО) | Щомісячна допомога для особи з інвалідністю                               | 3 000,00                                  |
|                                   | Щомісячна допомога для інших категорій                                    | 2000,00                                   |
| Багатодітні родини                | Допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування (до 6 років) | 6 407,50                                  |
|                                   | Допомога на дітей (до 6 років з інвалідністю)                             | 8 970,50                                  |
|                                   | Допомога на дітей (з 6 до 18 років з інвалідністю)                        | 11 186,00                                 |
| Допомога одиноким матерям         | Матерям що мають дітей до 6 років                                         | максимум 2 563 грн.                       |
|                                   | Матерям що мають дітей 6–18 років                                         | максимум 3 196 грн.                       |
|                                   | Матерям що мають дітей 18–23 років (за умови навчання)                    | максимум 3 028 грн.                       |